

NEUMANN KAREL AUGUSTIN, PRVÝ PROFESOR CHEMIE A CHEMICKÉ TECHNOLOGIE NA PRAŽSKÉ POLYTECHNICE

PAVEL DRAŠAR

Ústav chemie přírodních látek, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6, Česká republika
drasarp@vscht.cz

Klíčová slova: Neumann Karel Augustin, profesor chemie, pražská polytechnika

Článek vychází k životopisu uvedeného v knihách Velflíka A. V.¹ a Neumanna K. C.², obě zřejmě vycházely z údajů knihy Jelínka K.³, nestírali jsme tudíž pel tehdejší češtiny.

Karl August Neumann, profesor chemie^{4,5}, narodil se dne 6. dubna 1771 v Großbothenu u Grimmy v Sasku^{6,7}, v letech 1763–1785 navštěvoval městskou školu v Grimmě, načež v letech 1785–1788 studoval na soukromém učilišti v Lipsku za současného zaměstnání v obchodním závodě. V letech 1788–1793 zaměstnán byl ve vlnářské továrně v Geře (Gera). V té době procestoval v zájmu továrny během 10 měsíců Čechy, Moravu, Slezsko, Halič, část Ruska a Pruska. V letech 1793–1796 studoval opět na universitě v Jeně vědy kamerální⁸ (soubor odborných disciplín, jejichž znalost byla vyžadována, vedle znalosti práva, od úředníků), načež od roku 1796 vyučoval až do roku 1800 obchodním vědám na dánském ostrově Alsenu, kdež založil také tabákovou továrnu, jejíž stavbu řídil a v jejímž zájmu v roce 1800 cestoval po Dánsku, Norvéžsku a Švédsku.

Roku 1802 přijal ho továrník Leitenberg za ředitele kartounky v Josefodolu a Kosmonosích v Čechách, kdež úspěšně po pět let působil. Roku 1805 zřídil si čilý ředitel na svůj náklad soukromý mechanický atelier k výrobě spřádajících strojů. Odtud jej v roce 1807 získal ředitel a zakladatel pražské polytechniky František Josef Gerstner. Týž rozepsal dne 31. července 1807 veřejný konkurs na obsazení profesury chemie. Z pěti žadatelů byl Neumann navržen *primo loco* – a ještě dříve, nežli došlo ku jmenování, ustanoven byl Neumann suplentem profesury chemie v říjnu 1807.

Po dlouhém rozmýšlení opustil konečně Neumann činnost praktickou a stal se učitelem chemie na technickém ústavu v Praze. V roce 1807 zahájil na pražské polytechnice přednášky z chemie⁹, které rozdělil do tří částí na: a) historický vývoj, základní pojmy chemie vlastnosti dů-

ležitých látek, b) výrobu a technické využití hlavních látek, c) výrobu a zušlechťování skla, železářství, běličské a barvířské umění¹⁰. V roce 1808 byl jmenován profesorem. V té době byl jeho plat 1500 zlatých ročně. Zpočátku bydlel, jako ředitel Gerstner a prof. Fischer, v budově školy v Husově třídě (č. p. 240/5, obr. 1), v budově v sousedství Betlémské kaple¹¹, jež byla původně seminářem sv. Václava a kde byla roku 1786 umístěna stavovská inženýrská škola. (Na obrázku je půdorys bývalého semináře Sv. Václava v Praze a jeho úprava na technologické učiliště⁷, obr. 2). Pro nedostatek učebních síní našli si všichni byt mimo ústav.

K. A. Neumann postupně bydlel v Husově ulici 240, v domě U starého hroznu Na Perštýně 349 a po roce 1832 vlastnila rodina dům č. p. 1022 na Národní třídě (dům byl roku 1929 zbořen a na jeho místě postaven nový, v bloku u pasáže Metro)¹².

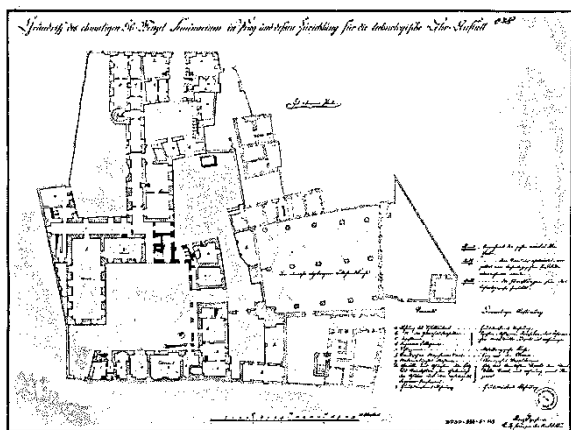
Ve školním roce 1811–1812 vykládal prof. Neumann v zimním semestru také posluchačům medicíny a farmacie na universitě, kdež byla tou dobou profesura chemie neobsazena, a která v letním semestru byla propůjčena jeho adjunktovi Josefu Freyssmuthovi.

Za svého učitelského působení v Praze naskytl se prof. Neumannovi nejednou příležitost podati dobré zdání v záležitostech komerčních.

Profesor chemie Neumann vzdal se profesury ve studijním roce 1816–1817, jmenován byv, za zásluhy v té příčině, dekretem komerční dvorské komise ze dne 2. dubna 1817, komerčním radou a guberním dekretem ze dne 17. dubna

Obr. 1. Husova ul. 240

Obr. 2. Seminář Sv. Václava

tehož roku skutečným guberniálním komerčním radou na místě direktora v úřadu obchodní a manufakturní inspekce při pražském místodržitelství¹³. Nový tento úřad nastoupil koncem zimního semestru studijního roku 1816–1817 a odevzdal stolecí svou suppletu Josefu Johannu Steinmannovi, dosavadnímu adjunktovi, který jmenován byl pak definitivním profesorem 28. října roku 1817. Adjunktem chemie byl pak ustanoven František Zippe dne 1. února 1818.

K. A. Neumann, jako guberniální rada (1817–1826), nechal rozšířit výuku na technickém ústavu v Praze v říjnu 1817 ještě o chemii agrikulturní (hospodářskou), chemii kvasnou, halurgii čili halotechniku (tj. nauku o výrobě soli kuchyňské) a hyalurgii (sklářství). Za tím účelem bylo dosavadní jednorozhodné studium chemie rozděleno na dva ročníky, každý po 5 hodinách v téměř dni.

V „Létě nouze 1817“, po neúrodě let tehdejších v celé střední Evropě, vydali, tehdejší profesor lučby, c. k. guberniální rada, Dr. K. A. Neumann a dřívější kolega profesor Josef Steinmann tiskem: „Navedení k upotřebování Islandského mechu, v čas nedostatku obilí, na zdravou a silnou potravu pro lid“, kteréž skrze tehdejší soukromý spolek ku podporování trpících nouzí, po domech ve všech krajích v Čechách bylo rozdáváno¹⁴.

Posléze v letech 1813–1814 vyzýval jako Gerstner ku nezbytnému zřízení profesury pro přírodopis (mineralogii, botaniku a zoologii) a pro experimentální fyziku, bohužel také bez úspěchu.

Od roku 1808 byl Neumann členem Hospodářské vlastenecké společnosti, v níž působil v letech 1819–1822 hlavně ku zvelebení lnářství v Čechách. Také o založení Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách získal si, jako nejhodnější člen ředitelstva, až do roku 1835 nevšedních zásluh. Za své zásluhy o Jednotu a o zemský průmysl jmenován byl roku 1854 zaslužilým členem Jednoty. Neumannovi náleží též zásluha, že zavedl topení uhlím na rakouských železnicích¹⁵ i proto, že byl propagátorem použití lokomotiv a lokomobilů¹⁶. Zabýval se též problematikou meteoritů¹⁷ a těžby železné rudy¹⁸.

Jakkoliv prof. Neumann za svého dlouholetého pobytu v naší vlasti českému jazyku se nepřiučil, byl v plné míře k národu českému spravedliv. Pro svou přímou povahu byl všeobecně vážen. Byl stoupencem moderní teorie národního hospodářství a zasloužil se o rozvoj průmyslu, zejména cukrovarnictví a lnářství¹⁹. Zasloužil se, vedle hr. Chotka a Dietrichsteina, jako hlavní jednatel výstavního výboru o konání pěti všeobecných zemských výstav²⁰ v letech 1828–1836.

Z četných jeho spisů náleží mnohé do oboru cukrovarského. Navrhoval získávání cukru z javorů, jednal o finančních poměrech cukrovarských a navrhoval, jak by se tento průmysl zvelebiti dal. Pojednání toto odevzdal tehdejšímu místodržiteli hraběti F. A. Libštejnskému z Kolowrat s prosbou za svolení k uveřejnění, jehož se mu 10. března 1811 s následujícím podotknutím dostalo: Bylo mi nejvyšší instancí sděleno, že pojednání Vaše s náležitým věděním a pořádkem jest sepsáno, a že zejména ekonomicko-technický díl je užitečnou a cennou prací, tak že jest si jen přáti, aby spis tiskem vydán byl. Leč vůči tomu, že Jeho Veličenstvo cukerní průmysl ve všech jeho způsobech podporuje, přejí si, aby výroba cukru javorového naproti řepovému, třeba by se přednosti tohoto nedaly zatajiti, nebyla zatlačována příliš do pozadí. Vaše návrhy ku zavedení jakési ekonomické policie narážejí tu a tam na stávající zákony a bylo by její provádění spojeno s velikými obtížemi. Očekávám, že tyto změny provedete a opravený rukopis mi k udělení povolení k tisku ještě jednou předložíte (obrazy knih Google Books).

Neumann provedl skutečně vyžádané změny ve svém pojednání, a když byl téměř u konce, ztratil se mu rukopis i se zápisky. Když potom po 6 letech byl rukopis opět nalezen, byly poměry průmyslu cukerního u nás tak dalece pozměněny, že předmět spisu pozbyl vši zajímavosti; následkem toho se Neumann k vydání jeho již neodhodlal.

V jiném pojednání obhajuje Achardovu metodu výroby cukru z řepy proti některým francouzským a německým chemikům.

Mj. napsal učebnici *Übersicht der technischen Chemie* (Praha 1807)²¹. Ve všech jeho spisech, jichž sepsal řadu, zračí se opravdové vědění a neobyčejná soudnost.

Za manželku měl Annu Marii Šebenář von Herrenfels, s níž měl tři děti, Johana George, Augustu Annu Karolínu Kateřinu (Braunerovou) a Wilhelma Aloise²². Neumann

byl tchánem známého politika a vlastence českého Dra. Františka Augustina Braunera (otce chemika Bohuslava Braunera)²³. Roku 1859 jej universita v Jeně prohlásila, jako svého vynikajícího žáka, čestným doktorem²⁴. Prvého května roku 1865 se stal mimořádným členem Königlische böhmische Gesellschaft der Wissenschaften²⁵.

Zemřel²⁶ ve vzácném věku 95 let, dne 10. února 1866, a byl pochován na hřbitově vyšehradském.

LITERATURA

1. Velflík A. V.: *Dějiny technického učení v Praze s dějinným přehledem nejstarších inženýrských škol, jakož i akademii a ústavů v Rakousku, na nichž bylo vědám inženýrským nejdříve vyučováno. Pamětní spis na oslavu založení stavovské inženýrské školy v Praze před 200 lety a 100-letého trvání polytechnického ústavu Pražského*. Díl 1, část 1. Česká matice technická, Praha 1906 a 1909.
2. Neumann K. C.: *Nástin dějin průmyslu cukrovarnického v Čechách, období první 1787–1830*, str. 22. Komitét pro uspořádání kolektivní výstavy cukrovarnické, Praha 1891.
3. Jelinek K.: *Das ständisch-polytechnische Institut zu Prag Programm zur fünfzigjährigen Erinnerungs-Feier an die Eröffnung des Institutes: 10. November 1856*. Gottlieb Haase Söhne, Praha 1856.
4. Veselý Z.: *Bulletin ČSCH 4, (říjen) 2 (1973)*.
5. Dvořáčková V., Lorencová I.: *Zaostřeno na chemii*. VŠCHT a NTM, Praha 2022.
6. <https://www.familysearch.org/tree/person/details/KD9P-3RB>, staženo 1. 2. 2023.
7. Brümmer F.: *Allgemeine Deutsche Biographie, herausgegeben von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften 23, 528 (1886)*, <https://www.deutsche-biographie.de/sfz71508.html>, staženo 1. 2. 2023.
8. http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_N/Neumann_Karl-August_1771_1866.xml, staženo 1. 2. 2023.
9. https://www.vscht.cz/skola/historie/karel_augustin_neumann, staženo 1. 2. 2023.
10. Kyzlík V.: *Potrav. Vědy 11, 527 (1993)*.
11. https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1347640, staženo 1. 2. 2023.
12. *Soupis pražského obyvatelstva*; <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/>; 1771 Neumann, Karl, staženo 1. 2. 2023.
13. <https://www.vitalia.cz/clanky/pred-120-lety-vznikla-prvni-ceska-spolecnost-pro-spalovani-mrtvol/>, staženo 1. 2. 2023.
14. Zibrť Č.: *Česká kuchyně za dob nedostatku před sto lety*. Neubert, Praha 1917.
15. Neumann K., Balling K.: *Locomotivheizung mit mineralischen, in Böhmen vorfindigen Kohlengattungen*. ZÖIV, 1850.
16. Skala L.: *Naši předchůdci. Biografický slovník českého zemědělství a venkova*. Agrospoj, Praha 1993.
17. Bukovanská M.: *Vlastivědný sborník Podbrdská, 1984 (26) 227*.
18. Tuček K.: *Meteority a jejich výskyty v Československu*. Academia, Praha 1981.
19. Lněničková J.: *České země v době předbřeznové 1792–1848*. Libri, Praha 1999.
20. Anonym: *Sto let práce: Zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891. Na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791 v Praze*. Výkonný výbor, Praha 1891.
21. <https://vufind.techlib.cz/Record/000605531>, staženo 1. 2. 2023.
22. <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/>; Neumann Karl 1771, staženo 1. 2. 2023.
23. <https://www.myheritage.cz/research/collection-1/myheritage-rodokmeny?itemId=213186561-143-40&action=showRecord&recordTitle=Karel+August+Neumann>, staženo 1. 2. 2023.
24. Petrů F., Hájek B.: *O vývoji české chemie*. Orbis, Praha 1954.
25. Wegner G.: *Die königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1784–1884*. Grégr E., Praha 1884.
26. Oberhummer W.: *Österreichisches Biographisches Lexikon und biographische Dokumentation*, Bd. 7 (Lfg. 31, 1976), S. 93; http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/NEUMANN_Karl_August_6.4.1771-10.2.1866, staženo 1. 2. 2023.